

Prva videoretrospektiva Sanje Iveković *Make Up – Make Down* izložena je u prostoru Muzeja moderne i suvremene umjetnosti Rijeka. Izložba čije su kustosice Branka Benčić i Sabina Salamon, sadrži opus radova nastalih u periodu između 1976. i 2016. godine. Osim radova izloženih u izložbenom prostoru muzeja, izložba nudi projekcije filmova Sanje Iveković u prostoriji *Jaslice* Muzeja moderne i suvremene umjetnosti te je prati paralelan program projekcija u Art kinu Croatia.

Izložbeni prostor Muzeja svojim blagim zatamnjem stvara osjećaj mističnosti i znatiželje. Bacanjem pogleda po prostoru, ekrani s radovima, istaknuti u kombinaciji postamenata od pleksiglasa i legendi ispisanih crnim slovima, kao da lebde u prostoru. Prva prostorija sadrži skupinu radova koji prikazuju svojevrсни privatni performans umjetnice za kameru. Tako je lice Sanje Iveković fokus prvog izložbenog dijela. Riječ je o video radu *Instrukcije br.1* iz 1976. godine. Na ekranu se vidi umjetnica koja na svoje lice i vrat nanosi boju u obliku strelica, a zatim ju razmazuje prema nacrtanom smjeru. Vidi se žena koja bez glasa obavlja radnju na vlastitom tijelu, gledajući u kameru kao u ogledalo. Razmazivanje boje djeluje poput masaže lica, ritual uljepšavanja, međutim ona ga bojom 'unakazuje'. Tim činom progovara o ženskoj ljepoti. Progovara o metodi uljepšavanja koja to zapravo nije. Ona izlaže svoje lice u svrhu promatranja, analize te ga kao takvo servira javnosti.

Mičući pogled s lica umjetnice, pažnja se okreće prema zidu koji odudara od ostatka prostorije svojim velikim prikazom ženskog poprsja. Riječ je o radu *Make up – Make Down* iz 1978. godine po kojem je i videoretrospektiva dobila ime. Kako bi se naglasio njegov značaj, rad je izložen u obliku projekcije na zidu. Prikazano je žensko poprsje i ruž koji žena pokazuje zavodljivim pokretima. Nježnim pokretima ruke, žena nanosi ruž na lice koje se ne vidi, zatim opet pokazuje šminku i svoje ruke koje neprestano nestaju i pojavljuju se u kadru, držeći kozmetiku. Jasno je kako žena obavlja svoj osobni ritual uređivanja, međutim zbog nevidljivosti njenog lica ona nas ostavlja u iščekivanju. Stavlja li žena šminku na lice? Kako je stavlja na lice? Kako izgleda njeno lice? Trebamo li znati kako njeno lice izgleda? Fokus je na radnji, na njezinoj igri šminkom koja ženi predstavlja sredstvo uljepšavanja. *Instrukcije br. 1* i *Make Up – Make down* moguće je promatrati kao svojevrсни kontrast, odnosno drugačiji način prikazivanja ženskog tijela. U oba rada umjetnica nijemo obavlja radnju vezanu uz uljepšavanje, međutim u jednom je vidljivo njeno lice koje ona prlja bojom, dok ga u drugom ona skriva od pogleda promatrača te time onemogućava njegovo analiziranje. Osim navedenih radova, u prvoj prostoriji izložbenog prostora izložena je i dokumentacija performansa Sanje Iveković *Un jour violente* iz 1976. godine, u kojem se poigrava reprezentacijom ženskog

uljepšavanja u masovnim medijima te video rad *Instrukcije br.2* iz 2015. godine na kojem umjetnica rekreira radnje iz rada *Instrukcije br.1*, međutim na svom ostarjelom licu, kao simbolu protoka vremena. U prvom dijelu izložbe zanimljivo je promatrati načine na koje umjetnica svoje lice i tijelo koristi kao alat za otvaranje pitanja o identitetu žena, rodnim razlikama te pozicijama žene u patrijarhalnom društvu.

Glatki odmak od lica autorice, nečeg privatnog, prema njezinim javnim performansima ostvaren je pozicioniranjem rada *Osobni rezovi* iz 1982. godine na čvorište prve i druge prostorije. Taj najtamniji dio cijele izložbe, koji djeluje poput limba, odzvanja zvukovima koji izlaze iz projekcije video rada. Posjetitelj stoji u tom zamračenom prostoru i gleda u platno, ali zapravo gleda u ženu crnih očiju s najlonkom na glavi. Promatrač gleda umjetnicu, a ona gleda njega. U rukama drži velike škare i naglim pokretima poseže prema licu. Škarama reže komad najlonke takvom silom da se čini kao da će si odrezati komad kože. Te scene konstantno prekida televizijski program. U sekundi, opet žena koja i dalje reže komad najlonke pa TV program. Svaki put kad se ponovno prikaže žena, više se otkriva njezino lice. Ona se otkriva, ona se oslobađa. Jasno je da se tim nasilnim rezovima oslobađa od onoga što je prikazano na TV programu. Ona razotkriva sebe, ali također razotkriva prisustvo kontrole prema onome što gledamo. Iveković ovim radom naglašava i komentira surovu realnost povodljive svakidašnjice i kontrole prisutne u medijima pri čemu koristi sebe kao simbol žene koja nije samo element promatranja u društvu već je ona aktivan sudionik u svim društvenim procesima.

Nakon svojih privatnih performansa za kameru, Iveković svojim javnim performansima dopušta ljudima i prostoru da postanu dio njezinih radova. Prelaskom u drugi dio u oko upadaju dva televizijska ekrana na podu, izložena jedan do drugog, postavljena okomito. Riječ je o video dokumentaciji performansa *Meeting Points* iz 1976. godine čije je izvođenje dodatno naglašeno odabirom prikazivanja na dva ekrana kako bi se dočarao efekt njegovog izvođenja u dva dana i dvije situacije. Na desnom ekranu prikazana je umjetnica koja se prvi dan performansa sama kreće po prostoriji, označuje točke na mjestima na kojima pretpostavlja da će stajati ljudi te nastoji predvidjeti kakva će biti njezina interakcija s publikom. Njenu radnju snima kamera postavljena u gornjem lijevom kutu prostorije. Na ekranu s lijeve strane prikazana je ista prostorija drugi dan izvođenja performansa. Ovaj put umjetnica nastoji rekreirati svoj samostalni performans od prethodnog dana, međutim uz prisustvo publike. Umjetnica nastoji usporediti i analizirati način na koji prisustvo publike utječe na njezino kretanje i ponašanje u prostoru koristeći pritom kameru kao sredstvo koje joj omogućava uvid

u vlastite radnje. Pozicioniranjem ekrana s prikazom performansa na pod omogućeno je promatračima promatranje radnji iz perspektive kamere korištene u performansu te tako oko promatrača postaje još jedno sredstvo koje bilježi radnje umjetnice. Kretanja po prostoru vodi do ostalih radova poput *Inter nos* (1977.), *Nessie* (1981.), *Meeting point* (1978.), radova iz skupine Motovunskih susreta te na samom kraju do dva modernija televizijska ekrana na kojima su prikazani radovi *Opća opasnost (Sapunica)* i *Opća opasnost (Godard)* iz 1995. godine. Radovi prikazuju televizijski sadržaj koji u jednom trenutku prekida veliki natpis OPĆA OPASNOST. Umjetnica ovim radom ukazuje na dvije realnosti. Jedna realnost je gledanje televizijskog sadržaja u toplini doma, dok je druga realnost rat koji traje vani. Odabirom prikazivanja radova na televizijskim ekranima, nalik onima koje ljudi posjeduju doma, naglašen je taj osjećaj zaštite i komfora koji imamo dok gledamo televiziju unutar naša četiri zida, zaštićeni od događaja koji se odvijaju izvan njega.

Logičnim i ne zgusnutim rasporedom radova ostvaruje se dojam tečnog cirkuliranja sadržaja, tema i poruka po prostoru te se svakom posjetitelju daje šansa za njihovim uočavanjem. Zbog prozračnosti prostora, svaki izloženi rad postaje jedan „meeting point“ između posjetitelja izložbe i umjetnice. Iveković suptilno izlaže problem, izaziva reakciju te šalje poruku ispreplitanjem elemenata osobnog i javnog, društvenog i političkog. Interakcija između posjetitelja i radova, ostvarena promatranjem, analiziranjem te razmišljanjem o izloženim sadržajima, gradi put prema njihovom shvaćanju. Izlaganjem radova na televizijskim ekranima, analognim televizorima sa slušalicama uz koje su izložene popratne fotografije te projekcijama na zidu, izložba vjerno prikazuje i naglašava sadržaj radova te time pomaže u iščitavanju poruka. Samim odabirom izlaganja video radova na starim analognim televizorima, koji osim što pridonose estetici izložbe, posjetiteljima daju komadić prošlosti, otvara se mogućnost razmišljanja o radovima kao produktu vremena u kojem su nastali.

Katarina Pintarić, studentica 3. godine povijesti umjetnosti i pedagogije